

КРИЗА ПІДПРИЄМСТВА: КРАХ ЧИ ПОШТОВХ ДО ЗМІН

*Курінєнко Ольга Василівна,
аспірант Хмельницького
національного університету*

*Лук'янова Валентина
Вячеславівна,
д.е.н., професор
Хмельницького
національного університету
e-mail: olga_ku81@mail.ru*

Прояви кризових ситуацій завжди деформують розвиток і функціонування української економіки як гілки світової економічної системи. Сьогодні в нашій державі склалися далеко не прості умови для розвитку бізнесу. Значна частина вітчизняних підприємств опинилися у скрутному фінансовому становищі, а ще більша їх кількість вже збанкрутувала. Аналіз кризових явищ та дослідження їх причин та наслідків є необхідним для попередження їх виникнення та усунення. Чітке розуміння поняття „криза” допоможе краще освоїти процедуру відновлення платоспроможності суб'єкта господарювання.

У сучасній літературі ще не сформоване загальновизнане уявлення про кризи в розвитку соціально-економічної системи. Так, поняття „криза” у тлумачному словнику В. Даля визначається як перелом, або переворот. Відомі російські лінгвісти Ожегов С. І., Шведова Н. Ю., пов'язували термін „криза” з протиріччями в розвитку суспільства, розбалансованістю економічного життя і, взагалі, з скрутним становищем.

На макроекономічному рівні (на державному рівні) поняття „криза” зазвичай розуміється як спад кон'юнктури, виробництва, інвестицій, зайнятості. Представники макроекономіки відомі світові науковці і економісти (Брігхем Ю., Гапенські Л., Ван Хорн Дж., Шарп У., Кейнс Дж. та ін.) у своїх наукових працях пов'язують поняття „криза” на макрорівні, із загальними циклічними коливаннями в економіці країни.

На мікрорівні (підприємство) за думкою Ростоу У., Леві Л., Фішера І., „криза” визначається, як порушення у сфері грошово-кредитних відносин на підприємстві. У той же час, як Фомін Я.,

Захарченко В., Балабанов І. вважають, що поняття “криза” відноситься лише до процесів макроекономічного розвитку, а в масштабах фірми чи підприємства, існують тільки більш-менш гострі проблеми, викликані помилками чи непрофесіоналізмом управління. І все таки окремі економісти розуміють кризу як дефіцит грошових коштів для підтримання виробничих і фінансових потреб [1].

Але незважаючи на вищевикладені негативні підходи до поняття кризи, багато вчених вважають її необхідним елементом прогресивних зрушень. Норберт Т. наголошує, що кризові ситуації стають поштовхом до змін [4]. Такої ж думки дотримується Ю.М. Осипов, вважаючи кризу не кінцем і не катастрофою, а обов’язковою передумовою та умовою якісного стрибка [5].

Отже, розглянуті вище трактування відображають два основних ставлення до кризових ситуацій – негативне та позитивне.

Кожна криза переживає декілька етапів в своїй динаміці:

1) прихований період, коли його передумови назрівають, але ще не прориваються назовні;

2) період обвалу, стрімкого загострення всіх протиріч, різкого погіршення показників динаміки. В цей період набирають силу, відкрито проявляються та вступають в боротьбу елементи наступної, майбутньої системи. Порушується стійкість та зростає інтенсивність варіантів розвитку підсистеми;

3) період пом’якшення кризи, створення передумов для її подолання, переходу до фази депресії, яка забезпечує тимчасову рівновагу між втраченою силою системи, та новою силою, що затвердилася [3].

У літературних джерелах по-різному класифікуються кризи мікрорівня, а головне – що самими визначеннями вони вказують напрямки можливих змін.

Так Норберт Том приводить наступну класифікацію криз:

- ліквідності (реальна втрата платоспроможності);
- успіху (відхилення фактичного стану від запланованого);
- стратегічна (збої в розвитку підприємства, послаблення можливостей у конкурентній боротьбі) [4].

Євсєєв А. розмежовує кризи:

- власників підприємства (неотримання доходів, збитки);
- кредиторів (втрата платоспроможності);
- законодавче регулювання в інтересах кредиторів (санация або ліквідація) [2].

Терещенко О.О. бачить наступні кризи:

- стратегічна (припинення розвитку підприємства);
- прибутковості (збитковість діяльності);
- ліквідності (втрата платоспроможності) [6].

Але всі розглянуті класифікації подібні за основними ознаками кризи: втрата прибутковості, платоспроможності, неможливість подальшого нормального функціонування і розвитку.

Причини криз, що виникають на підприємстві, можуть бути різними. Вони поділяються на об'єктивні, пов'язані з циклічними потребами модернізації та реструктуризації підприємств, а також з несприятливими впливами зовнішнього середовища організацій, і суб'єктивні, що відображають помилки в управлінні.

Причини криз можуть мати як природний характер, що відображають явища клімату, землетрусу, повені та інші катаклізми природного походження, так і техногенний відбиток, пов'язаний з діяльністю людини.

Причини кризи можуть бути зовнішні, або екзогенні (які не залежать від діяльності підприємства), та внутрішні, або ендогенні (що залежать від підприємства). Зовнішні пов'язані з тенденціями і стратегією макроекономічного розвитку чи навіть розвитку світової економіки, конкуренцією, політичною ситуацією в країні.

У розумінні кризи велике значення мають не тільки причини, а й її наслідки. Типовими наслідками кризового стану є:

- втрата клієнтів і покупців готової продукції;
- зменшення кількості замовлень і контрактів з продажу продукції;
- неритмічність виробництва, неповне завантаження потужностей;
- зростання собівартості та різке зниження продуктивності праці;
- збільшення обсягу неліквідних оборотних засобів та наявність понаднормових запасів;
- виникнення внутрішньовиробничих конфліктів і збільшення плинності кадрів;
- зростання тиску на ціни;
- суттєве зменшення обсягів реалізації та, як наслідок, недоодержання виручки від реалізації продукції.

Усе це може призвести або до руйнування організації (виробництва), або до її відновлення. Вихід із кризи не завжди пов'язаний із позитивними наслідками.

На нашу думку практично кожне підприємство на певному етапі свого життєвого циклу може переживати кризові явища. Але це ще не означає крах його господарській діяльності. Адже з одного боку криза руйнує, а з іншого творить, тобто дозволяє переосмислити чи то управлінські дії, чи то маркетингові реалії і т. і. Таким чином вона допомагає шукати нові шляхи свого розвитку, щоб в кінцевому рахунку зайняти перспективну і прибуткову нішу на ринку товарів, робіт та послуг.

Небезпека кризи існує завжди, тому дуже важливо знати ознаки настання кризових ситуацій і оцінювати можливості їхнього розв'язання. Успіх залежить від своєчасного розпізнавання кризи, симптомів її настання. В загальному розумінні, кризу потрібно сприймати як природний момент у послідовності функціонування або розвитку суб'єкта господарювання.

1. Айвазян З., Кириченко В. Антикризисное управление: принятие решений на краю пропасти // Проблемы теории и практики управления, 1999, № 4, с. 94 – 100.

2. Евсеев А. Стратегии реструктуризации предприятий в условиях кризисной ситуации/ (Електрон. ресурс) / спосіб доступу: URL: http://www.ptpu.ru/issues /3_99/21_3_99.htm.

3. Крутик А.Б. Антикризисный менеджмент / А. Крутик, А. Муравьев. – СПб: Питер, 2001. – 432 с.

4. Норберт Том. Управление изменениями // Проблемы теории и практики управления, № 1, 1998, С. 68 – 74.

5. Степанюк І.А. Визначення та класифікація кризових явищ / І. Степанюк, Т. Назарчук // Наука й економіка. – 2007. – № 3(7). – с.81 – 88.

6. Терещенко О.О. Фінансова санація та банкрутство підприємства. – К.: КНЕУ, 2000. – 409с.